

Gaudiopolis

A Wikipédiából, a szabad enciklopédiából

<http://hu.wikipedia.org/wiki/Gaudiopolis>

*

Sztehlo Gábor

A Wikipédiából, a szabad enciklopédiából

http://hu.wikipedia.org/wiki/Sztehlo_Gábor

*

HEGYVIDÉK Archívum 2008 - XXXVIII. évfolyam 19. szám

Gaudiopolis őrangyala

Immár Sztehlo Gábor utcának hívják az Árnyas út és a Budakeszi út közötti egykori Árnyast közt. A névadó több száz gyermek számára az utolsó támaszt jelentette a második világégést követő években.

Sztehlo Gábor evangélikus lelkész a Jó Pásztor keresztény szervezet és a Nemzetközi Vöröskereszt támogatásával kétezer zsidó gyereket és felnőttet mentett meg a második

világháborúban. A német megszállás után gyermekotthonokban, pincékben bújtatta a menekülteket. Gyakran említette: ha túlélük a háborút, gyermekállamot alapít az árváknak. A háborút követően véencei közül sokan hiába várták vissza szüleiket. Egyetlen támaszuk Sztéhlo Gábor maradt. Budapesten a hadiárva hontalan csellengőként bandákba verődtek. Minden állami otthon megtelt, akit már sehol sem tudtak befogadni, Sztéhlo gondjaira bízta. A lelkes több száz fős gyerekcsapatnak keresett lakhelyet 1945 tavaszán.

A Weiss Manfréd család egyik rokona segített: zugligeti, megüresedett villáikat ajánlotta fel a „hajléktalanoknak”. A nagyobb fiúk a Budakeszi út 48.-ba, a „Farkastanyára” költöztek, a kisebbek a szomszédos épületekben rendezték be a „Fecskefészket”. Aztán lányok is érkeztek, végül már 700-800 főre duzzadt a létszám. Életrajzában később azt írta Sztéhlo, hogy a szovjetek bevonulása előtt zömében a zsidó értelmiségiek gyerekeit szállásolták el, de '45 nyarára egyre több menekült katonatiszt, hivatalnok csemetéje került hozzájuk.

Az ifjúsági telep tagja lett többek között a nemesi Apor család sarja, József Attila nevelőapjának, Makai Ödönnek két fia, Szauer Ottó, aki később Orbán Ottóként vált ismert költővé, és Szilágyi János, aki riporter lett. Bár a svájci és a dán vöröskereszt élelemmel, bútorral segítette őket, a lelkes irányításával önfenntartó gyerektársadalom alakult ki. A diákok nemcsak ott tanultak, hanem iskolát, sportpályát építettek maguknak, gyümölcsöt termesztettek, kézműves-műhelyükben dolgoztak. Majd megalapították Gaudiopolist, az Örömvárost. A gyerekköztársaság 1945 szeptemberében jött létre – öt hónappal megelőzve a Magyar Köztársaság kikiáltását.

A fi atalok vetélkedőket, ünnepségeket szerveztek, énekkart, könyvtárat létesítettek. Aki akart, szakmát is tanulhatott, például faesztergálást, villanyszerelést. Gaudiopolisban nem volt kötelező a munka, ám az „örömpolgárok” szívesen vállalták a feladatokat. A lelkes által készített állampolgársági könyvükben jegyezték fel teljesítményüket, amiért fizetést is kaptak. Pénzük a „Gapo dollár” volt, amelynek mindenkorí árfolyama egy villamosjegyet ért. A játékbankót élelmiszerre válthatták át.

A gyerekek köztársaságuk alkotmányát is rögzítették, törvénykönyvet alkottak. Rendetlenségért, késésért nyilvános dorgálás járt, viszont ki is közösihették, akit hazugságon vagy lopáson értek. Ám efféle bűnökre nemigen akadt példa. Egyébként Gaudiopolisnak még „állami vicclapja” is volt: a Gapo Matyi. Sztéhlo teljes vallásszabadságot hirdetett a mikroállamban. Istentiszteletét az hallgathatta, aki akarta. Gaudiopolist sem a magyar állam, sem az egyház nem támogatta. Bár a Nemzetközi Vöröskereszt sokat segített, ma is rejtély, hogyan tudta megszervezni a lelkes több száz gyerek ellátását és a villák fenntartását.

A mini köztársaságot 1950-ben államosították, az Örömvárost felszámolták, Sztéhlónak semmije sem maradt. Családja Svájcba emigrált, a lelkes 1960-ban követte hozzátartozóit. Szívinfarktust kapott, majd felépülése után egy svájci kisvárosban vállalt templomi szolgálatot. Még megélte, hogy 1973-ban a Jad Vasemben a Világ Igazai közé választották. Néhány hónappal később a postás egykori megmentett gyerekek leveleivel kereste fel a templomkertben. Órák múlva arra járva a kézbesítő észrevette, hogy a lelkes még mindig ott ül, mozdulatlanul, szálfagygyesen – úgy érte a halál. Sztéhlo Gábort Nobel-békedíjra is felterjesztették, de azt akkor – 1971-ben – Willy Brandt kapta meg.

B. A.

*

Horváth Ádám: „Sztehlo Gábor kisugárzásának fertőzöttjei vagyunk!”

Budapest – Horváth Ádám, rendező, professzor, Sztehlo gyermek a 2009. május 25-én, Budahegyvidéken rendezett Sztehlo konferencia meglepetésvendége volt. A hivatalos hozzászólók között neve a meghívóban nem szerepelt, de eljött és mi nagyon örültünk neki. Különösen mélyről jövő, élményekkel áthatott szavait áhítattal szívta magába a közönség.

„Kicsit remeg a lábam, pedig elég gyakorlott vagyok abban, hogy sok ember előtt beszéljek – lépett a pódiumhoz és kezdte mondandóját a rendező, Horváth Ádám. – Pröhle Gergely vagánynak nevezte Sztehlot. Nézzünk rá a képre, a svájci sapkás mosolygó emberre, benne van a vagány. Püspök úr szentnek nevezte. Nézzünk rá erre a mosolygós, svájci sapkás arcra. Lehet szent, sőt SZENT. Ezen kívül egy halált megvető bátorságú hős. Nem látszik erről az arcról, pedig az.

Azt kell mondjam, hogy egész életében kereste a baj, kereste azt a bajt, ahol segíteni kell. Nem azt, hogy neki baja legyen, azzal egyébként sosem törődött.

Amikor úgy szólította az élet, hogy népfőiskolát kellett csináljon, akkor népfőiskolát csinált, amikor arra szólította az élet, hogy menteni kell gyerekeket, akkor kockáztatva a családjá és a saját életét, elkezdett társaival gyerekek tömegét (ezerötszázat, kétezret) menteni.

Abban a korszakban, amikor ágyúk dörögtek a közelben, amikor elhurcolták az embereket, akkor ez a mosolygó, szelídnek látszó ember a város nem tudom hány pontján híveivel, hívőivel intézményeket tartott fenn, ahol gyerekek éltek, mosakodtak, táplálkoztak, orvosi kezeléshez jutottak és nem buktak le, nem haltak meg.

Sztehlo Gábor átmentette őket, mert akkor ez a baj szólította őt. És ezt hihetetlen, magától értetődő bátorsággal csinálta végig.

Három évet tölthettem nála, én 1945-ben kerültem Zugligetbe, pár hónappal Keveházi László után. Gondja bőven volt Sztehlo Gábornak, mégsem volt soha gondterhelt az arca.

A háború végeztével hazaérkezett néhány szülő és örömmel konstatálták, hogy Sztehlo megmentette a gyerekeiket. Nagy számban voltak azonban gyerekek, akikhez nem jött senki, csak Sztehlo maradt nekik.

A népfőiskola, gyerekmentés után ott állt több száz árván maradt gyerekekkel és akkor elkezdődött Sztéhlo honfoglalása. Lefoglalt egy, kettő, hat, nyolc épületet, amik sorra megteltek gyerekekkel. Még a főváros is adott neki át árvákat.

Hogy miből tartotta fent mindezt? Elúszott mindene. Eladta a Lórántffy utcai házát, azt a házat, amelynek pincéjében az orosz katona elé állt Luther kabátjában és megvédte a kétségbeesett szőke hajú kislányt.

Nem maradt semmije, a zugligeti villában kettő szoba volt az otthona. Én a mellette lévő szobában voltam szobaparancsnok. Szauer (Orbán) Ottó, korán elhunyt költő is abban szobában volt.

És az intézmény egyre nőtt. Kiváló munkatársai voltak, de azok meg egyre fogytak. Egyszer átadtak negyven szellemileg sérült gyereket, én épp 17 éves voltam és rám bízta a házat, hogy én felügyeljem ezeket a gyerekeket, mert nem volt elég tanár.

Ezzel egyidejűleg úgy döntött, hogy iskola is kellene. Ennyi gyerekhez iskolát is kell alapítani. Ez egy következő fokozat volt. Hárman mentünk el Keveházi miniszterelnök úr, Weingrober István és jómagam. Be voltunk jelentve Veres Péter építési miniszterhez, de nem ő fogadott, hanem Bierbauer Virgil, államtitkár, Bibó István testvére. Elmondtuk, hogy iskolát szeretnénk építeni. 30 ezer forintot kaptunk.

Otthon a szekrényemben van a fénykép: állunk hárman, frissen megérkezve a minisztériumból ezzel a vagyonnal, hogy elkezdjük az iskolát építeni. Sztéhlo szerzett egy kőművest, csákányokat nekünk és nekiálltunk iskolát építeni. A kőműves irányított minket, Sztéhlo irányította a kőművest és közben meg vezette a sok száz gyerekből álló intézményt.

Volt olyan ház, ahol csecsemők voltak. Volt két különböző korosztály, ahol csak lányok. Volt legalább négy olyan épület, ahol különböző korosztályú fiúk, többek közt ezek a szellemileg visszamaradott gyerekek is.

Nem volt olyan nap, hogy Sztéhlo valamelyik házban ne jelent volna meg. Hogy nem ment volna végig, és arcán ne lett volna ott ez a mosoly, amikor odament a gyerekekhez.

Aztán futballpályát építtetett velünk, hogy lehessen hol játszani. Aztán jött a Fiúk városa című film alapján a Gaudiopolis ötlete és a Keveházi lett az első miniszterelnök, én meg voltam az első kultuszminiszter. És összehívta a Szőke Balázs államelnökkel a minisztertanácsot és eldöntöttük, hogy mik a feladatok. Az állam egyik feladata az volt, hogy autonómiát adott nekünk, magunk dönthettünk arról, mit akarunk csinálni. Sztéhlo velünk tanácskozta meg a következő terveket, magyarul olyan önállóságot kaptunk, ami maga volt a pedagógia csodája. Hiszen hogyan lehet 14-17 éves fiúkat olyan felelősséggel felruházni, ami felnőttként működteti őket.

Kitalálta, hogy mindenki tanuljon szakmát: asztalos, faesztergályos, villanyszerelő, vízvezeték szerelő – aki munkát végzett, az kapott honoráriumot. Egy kiló lisztet vagy egy doboz szardíniát. Akkor már volt ennivaló. Fantasztikus nexusai Dániával, Svájjal, Svédországgal,

Finnországgal élelmiszert, bútort, ruhaneműt, ágyneműt teremtettek és egy működő, viszonylagos jólétben éltünk.

Mi nagyobbak gimnáziumba jártunk a városba és felépült az iskola is, amelyben példamutató tanárok tanítottak. Szőke Balázs igazgató kiváló személyiség volt. Ott tanított Deme László, Varga Balázs, Rákosi Zoltán, a tragikus módon Olaszországban elhunyt irodalomtörténész. Ő fedezte fel Szauer (Orbán) Ottóban a költőt. Emögött minden lépés mögött ott volt Sztéhlo.

Aztán felépítettük az ő lakását is, hogy abból a két szobából kiköltözhessen és a Budakeszi úton egy kis otthonban két gyerekével, és feleségével élhetett, mindaddig, amíg egy tollvonással megsemmisítettek mindent.

Államosították az intézményt, őt kirakták belőle. Eközben valószínűleg a családi élete is elég sok nehézségen ment át és miközben misszionáriusi tevékenységét folytatva aggodalmát vezette, nehezen nevelhető gyerekeknek otthont alapított, 1956-ban a felesége elment.

Sztéhlo dilemmában volt: nem tehette nem hagyhatta ott, amit megalkotott. Ugyanakkor kimondhatatlan vágyat érzett a családjá után.

Tudok róla, hogy hosszú vita volt apámmal és édesanyámmal, hogy kivándoroló vagy látogató útlevelet kérjen. Rábeszélték a látogatóra.

Mindannyiunk fájdalmára kiment és kint rögtön szívrohamot kapott. Felkerült utókúrára egy kis faluba. Jól beszélt németül, sőt schweizerdütschöt is tudott. Akkor halt meg a lelkész a faluban és megkérték a lábadozó Sztéhlot, vállalja el a falu gondozását. Ottragadt lelkészként. Később Interlaken espereseként dolgozott.

A Keveházi László által emlegetett padon ülve beszélgettem vele utoljára Interlakenben. Pár hónap hiányzott a tíz évhez, hogy megkapja a svájci állampolgárságot és hazajöhessen. Nagyon vágyott haza. Kettő hónappal előtte azonban jött a postai küldemény, amit csak félig tudott felbontani. Ott halt meg a padon.

Lelkiismeret furdalásom van nekem személy szerint. De lelkiismeret furdalása lehet egész Magyarországnak. Sőt nem sértő szándékkal mondom, de az egyháznak is, hogy Sztéhlo Gáborról csak ennyit tudunk, hogy róla csak pár hónapja neveztek el egy kis közt, az Árnyas közt, hogy csak most lesz majd szobra Budapesten.

Az én tudatomban, bármilyen nagyra tartom Wallenberg hősi tevékenységét, Sztéhlo Gábor előbbre van. Wallenberget, amíg nem jöttek az oroszok, védte diplomáciai védettsége. Sztéhlo semmi mást nem védte, mint a saját bátorsága, önfeláldozása. Mindenét, ami vagyon, elvesztette, az otthonát elvesztette, aztán a családját is elvesztette. Aztán mi elvesztettük őt, személyes kapcsolatban. Nem találkozhattunk vele azóta.

Itt a képen találkozhatunk most újra ezzel a mosolygós vagánnyal, aki azért volt vagány, mert amikor motorbiciklijén, a kitelepítettekhez vitte az ennivalót, meg a ruhát, folyton felírták gyorshajtásért. Nem azért hajtott úgy, mert szerette a sebességet, hanem azért mert sok volt a

tennivalója.

Nem csak azért volt vagány, mert volt mersze kétezer-egynéhány gyereket bújtatni, a nyilas uralomkor, hanem utána a megmaradó teher, a több száz árva sorsát újra felvállalta és újra nekilátott építeni valamit. Mindig épített.

Innen, tőlünk azonban nem szakadt el soha. Ide vágyott mindig vissza. Szerintem ő a munkáját itt szerette volna folytatni, nem pedig ott kint.

Nekünk marad egy súlyos feladatunk. Mi, akik abban a szerencsében részesültünk, hogy személyesen is ismertük őt, mi sugárfertőzötték vagyunk. Sztéhlo Gábor kisugárzásának fertőzöttjei. Tovább kell adnunk ezt a sugárfertőzést. Sztéhlo Gáborról többet kell beszélni.

Sztéhlo Gábornak ma is itt lenne a helye, ma is van baj, ahol segíteni kell. Biztos vagyok benne, hogy ha nem születésének századik évfordulója lenne, hanem csak hatvan, akkor Sztéhlo Gábor már huszonötféle bajt megtalált volna, amit orvosolni kell.

Önfeláldozóan, mindenét feláldozva, bátran és következetesen. Nem lehetett elriasztani, ugyanakkor nála toleránsabb ember nem volt az én életemben. Azt hiszem, az ember életét meghatározza az, hogy különböző periódusaiban kikkel találkozhat. Az én életemet elsősorban a Sztéhlo Gáborral való ismeretség és később barátság határozta meg. Amikor nagyon nehéz helyzetben voltam, mindig egy áldás vége jutott eszembe.

– Sztéhlo minden vasárnap az intézetben istentiszteletet tartott nekünk, amin nem volt kötelező megjelenni, mégis ott voltunk. Oda elmentek a zsidó fiúk, a katolikusok, a protestánsok, én is ott voltam, minden alkalommal.

Soha nem volt kegyes a beszéde, minden alkalommal sugárzóan praktikus, bölcs, tanácsadó volt. Mindenfajta véleményt tolerált, persze volt, akivel vitatkozott. Volt, akit meggyőzött, volt, akit nem sikerült. Haragot nem ismert. – Mindig, amikor bajban vagyok, ennek az áldásnak az utolsó szavai jutnak az eszembe: Fordítsa az Úr az ő szent orcáját tefeléd és adjon tenéked békességet! Köszönöm szépen, hogy ezt elmondhattam!”

<http://www.evangelikus.hu/interju/horvath-adam-201esztéhlo-gabor-kisugarzasanak-fertozoettjei-vagyunk-201d>